
ІСТОРІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

УДК 37.037
ББК 75.1

Станіслав Заборняк,
Богдан Мицкан

ТРАДИЦІЇ ПЛАВАННЯ В ГАЛИЧИНІ ДО 1939 РОКУ

Стаття присвячена аналізу діяльності українських спортивних товариств Галичини на початку XX століття щодо розвитку спортивного плавання. Виявлено, що до 1939 року, крім “Сокола-Батька”, до розвитку спортивного плавання долучилися Карпатський лецетарський клуб, спортивні клуби “Чернік”, “Дністер”, “Беркут” і сокільські гнізда Станіславова, Тернополя, Збарзжа, а також товариство “Пласт”. Спортивні змагання проводилися на дистанціях 50, 100, 200, 400, 800 і 1500 м вільним стилем, 100 і 200 м брасом, батерфляєм, 400 м комплексне плавання та в естафетному плаванні 4x50, 4x100 м вільним стилем і в комбінованій естафеті. Спортивні досягнення були на рівні європейських спортсменів-плавців.

Ключові слова: спортивні товариства, Галичина, спортивне плавання.

The article is devoted to the analysis of activity of Ukrainian sporting societies of Galichina at the beginning of XX age in relation to development of the sporting swimming. It is exposed that to 1939 year except for “Falcon-Father” to development of the sporting swimming was attached the Carpathians grip club, sporting clubs “Chernyk”, “Dnestr”, golden “Eagle” that sokyl’s nest of the Stanyslav, Ternopol, Zbarzsha, and also the society “Layer”. Sporting competitions were conducted on distances 50, 100, 200, 400, 800 and 1500 m by free style, 100 and 200 m by a brace, butterfly, 400 m complex swimming and in the relay swimming 4x50, 4x100 m by free style and in the combined relay race. Sporting achievements were at the level of the European sportsmen – swimmers.

Key words: sporting societies, Galichina, sporting swimming.

Постановка проблеми та результати останніх досліджень. Є багато свідчень того, що ще в Стародавній Греції й Римі проводили змагання з плавання. В Японії перші змагання були організовані в 1603 році. Проте тільки в 1837 році в Лондоні спортсмени-плавці об’єдналися в окрему спортивну асоціацію, а в 1869 році був створений плавальний клуб “Метрополітен”. Плавання ввійшло в програму перших Олімпійських ігор і проводилося у відкритому морі на дистанціях 100, 500 і 1200 м. Тільки з 1924 року змагання з плавання почали проводитися в плавальних басейнах. У 1908 році була створена Міжнародна федерація плавання, яка об’єднала 10 держав. У цьому ж році на Олімпійських іграх у програму змагань були включені різні стилі (на спині, брас, вільний стиль). Перші змагання з плавання серед жінок відбулися в 1912 році [1; 3].

На сучасному етапі розвитку спорту плавання знаходить прихильників у більшості країн, які є учасниками міжнародного олімпійського руху, й характеризується стрімким зростанням спортивних результатів [2]. Зокрема, це засвідчили ХХІХ Олімпійські ігри в Пекіні, де було встановлено цілу низку світових та олімпійських рекордів.

Високого розвитку плавання досягла Україна, яка є постійною учасницею європейських і світових плавальних спортивних форумів. Серед українських спортсменів-плавців є рекордсмени Європи, світу, переможці й призери Олімпійських ігор. Це стало можливим завдяки багатьом факторам. До числа цих чинників необхідно віднести традиції, які були закладені українськими спортсменами на початку XX століття, інфраструктуру плавальних центрів, кадровий потенціал, високий рівень науково-методичного забезпечення цього виду спорту тощо.

Аналіз наукової літератури щодо історії розвитку спорту в Україні засвідчив, що в науковому обігу відсутні дані стосовно традицій спортивного плавання серед української молоді на початку XX століття.

Мета роботи – виявити роль спортивних клубів та окремих спортсменів у розвитку плавання в Галичині до 1939 року.

Методи дослідження. З метою реалізації поставленої мети були вивчені архівні матеріали Івано-Франківська, Тернополя, Львова, Перемишля, Жешова, Кракова, Варшави.

Результати дослідження. Відомості про спортивне плавання серед української молоді походять ще із часів Першої світової війни й пов'язані з тренувальним процесом, який був організований у перемишльській “Сяновій Чайці”. Перші змагання з плавання було проведено 15–16 червня 1923 р. у Львові на приміському ставку “Світязь”, де визначено дистанцію для переплуття. На дистанції 100 м вільним стилем перемогу отримав Роман Шухевич із часом 1.52,07 хв, який тим самим підніс розвиток плавання серед українців у Львові. Під час Запорозьких Ігор у 1924 р. стартуючих було поділено на вікові групи: юніорів і дорослих. Юніори плавали на дистанції 50 м, серед них вирізнялися: Л.Геленський і Й.Шухевич. Серед дорослої категорії, яка змагалася на дистанції 100 м, найкращим, крім Р.Шухевича, став О.Гронбський з перемишльського “Беркута”. У міжвоєнний період помітно поживався розвиток водних видів спорту серед молоді Галичини. Початок спортивного плавання пов'язаний із програмою ІV літніх Запорозьких Ігор, які проводилися в 1923 р. До їх програми вперше, від часів козаччини, було включено плавання.

Після прослухання “Доповідей по плаванню” в Українськiм Спортивнiм Союзi, який функціонував від 1925 р. у Львові, створено спортивні секції із цього виду спорту. Водночас було проведено суддівські курси, пропаговано видавництво, яке знайомило зі спортивними правилами на змаганнях, а також організовано навчання для інструкторів спортивних клубів. Із Запорозьких Ігор, як окрему дисципліну, було виокремлено плавання. 12 вересня 1926 р. було проведено змагання виключно з плавання, в яких уперше взяли участь жінки.

У 1930–1933 рр. переможцем у змаганнях із плавання у Львові став Володимир Сліпко, представник “Пласту”, який 29 жовтня 1930 р. показав рекордний час (1.35,5) на дистанції 100 м вільним стилем. Брати Володимир і Тадей Ярчуки із заліщицького “Дністра” (Тернопільська обл.) на чемпіонаті Львова в 1931 р. здобули призові місця на цій дистанції. Хорошими спортсменами були: В.Сліпко, Й.Шухевич, а також Б.Славецький. Високий рівень українських плавців у Галичині на зламі 20-х і 30-х років був пов'язаний із популяризацією й масовістю плавання, а також використанням природних водоймищ, а саме: рік, озер і ставків Львова, Перемишля, Станіславова й Стрия. Головною перешкодою в подальшому розвитку спортивного плавання був брак кваліфікованих спеціалістів. Від 1933 р. (не включаючи Львів) в інших містах Східної Галичини було відзначено деякий спад щодо розвитку плавання. У Львові нова хвиля поширення плавання була пов'язана з передачею в користування спортсменам критого басейну. У цей час організаторами змагань із плавання, крім “Сокола-Батька” й UZS, був Карпатський лещетарський клуб.

Карпатський лещетарський клуб був організатором групи заходів із плавання. Так, 10 червня 1937 р. було проведено змагання, на яких було показано ряд хороших результатів. У програмі змагань, окрім дорослої категорії, була висока конкуренція й серед юніорів. На закінчення змагань відбувся матч із водного поло між командами КЛК і “Черніком”, який закінчився з результатом 4:3. Наступні змагання, організовані цим клубом, відбулися 26–28 червня 1937 р. і згурмували велику кількість спортсменів. У дев'яти запливах було встановлено рекордні результати. Незважаючи на брак хороших тренерів, було виявлено добру підготовку спортсменів-учасників. Результати цих змагань на різних дистанціях наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Найкращі досягнення в змаганнях із плавання (Львів 26–28.06.1937 р.)

Дистанція	Учасник	Результат, хв, с	Спортивний клуб
Чоловіки			
200 м, вільний стиль	Бойко	2.59,8	КЛК
400 м, вільний стиль	Бойко	6.46,2	КЛК
800 м, вільний стиль	Сліпко	1.33,5	“Чернік” Львів
1500 м, вільний стиль	Валько	28.59,6	“Чернік” Львів
200 м, брас	Сліпко	3.31,7	“Чернік” Львів
400 м, компл. плавання	Сліпко	7.33,2	“Чернік” Львів
200 м, батерфлай	Стахів	4.42,8	КЛК
естафета 4 x 50 м, в/с		2.31,4	КЛК
4 x 100 м вільний стиль		14.20,3	КЛК
Жінки			
100 м, вільний стиль	Рожанковська	1.56,9	КЛК

Джерело: *Rostemo*, dz. cyt., s.4.

В інших місцевостях змагання в основному організувалися на відкритих водоймах. Так, 18 серпня 1937 року з ініціативи “Сокола” відбулося районне свято в Збаражі. У програмі змагань, які були організовані на ріці Гнізні, відбулися запливи серед чоловіків і жінок на дистанціях 50 і 100 метрів вільним стилем. На дистанції 50 м брасом отримала перемогу Цикар із часом 1.09,0 хв, а на 100 м цим стилем та сама спортсменка показала результат 2.27,0 хв. У наступному році (26.06.1938) в цих змаганнях узяло участь 12 спортсменів із КЛК і “Сокола”.

Українські спортсмени Галичини організували змагання з плавання, пристосовуючи їх програму до комплексних спортивних заходів. Для своїх членів дуже часто змагання організував перемишльський “Сокол” на Сані. Між іншим, такі змагання було організовано 17 серпня 1938 р. У них узяли участь 20 членів із різних міст і сіл: із Крувник (3+1 жінка), Негрибки (4+1 жінка), з Перемишля (3 особи), з Перекопа (4 особи) й із Триньчі (4 особи). Крайні результати цих змагань наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати змагань із плавання 17.08.1938 р.

Дистанція	Учасник	Результат, хв, с	Соکیلське гніздо
Жінки			
50 м, вільний стиль	1. Євгенія Шкірка	44,0	Крувник
	2. “Марися”	50,0	Негрибка
Чоловіки			
100 м, вільний стиль	1. Бариль	1.09,0	Перемишль
	2. Степан Нагурський	1.10,0	Негрибка
	3. Дмитро Гарабач	1.15,0	Негрибка

Джерело: *Plawacki zmagania u Peremyszli*, dz. cyt., s.3.

Щораз серед української молоді зростало зацікавлення змаганнями з плавання. У місцевому чемпіонаті з плавання, організованому “Соколом” 21 серпня 1938 р. на львівському ставі “Світязь”, було представлено 17 учасників різних гнізд “Сокола”: “Сокола-Батько” (8+1 жінка), “Сокола” Комарно (1), “Сокола” IV Львів (1), “Сокола” Мшана (5), “Сокола” Рудна (1). Найкращі результати цих змагань відображені в таблиці 3.

Таблиця 3

Результати змагань із плавання на ставі “Світязь” (Львів, 21.08.1938 р.)

Дистанція	Учасник	Результат, хв, с	Спортивний клуб
Жінки			
50 м, вільний стиль	Дзьоба	1.19,1	“Сокіл-Батько”
Чоловіки			
50 м, вільний стиль	Модла	52,5	“Сокіл” Мшана
100 м, вільний стиль	Залізник	1.32,2	“Сокіл-Батько”
400 м, вільний стиль	Кушнік	9.52,0	“Сокіл” Мшана
100 м, брас	Янчар	1.43,0	“Сокіл” IV Львів
естафета 4x50 м, в/с		3.30,0	“Сокіл-Батько”

Джерело: *Okróžni plawacki zmagania “Sokiliw” // Zmah. – 1938. – №32. – S.4.*

Перший раз в історії плавання в Галичині на ставі “Світязь” 9 вересня 1938 р. зібралось понад 50 учасників. Ці змагання відбувались в рамках IV Місцевих Сокільських спортивних змагань. Зростання кількості учасників змагань із плавання, як і з інших дисциплін, було пов’язане з популяризацією спорту серед українців. Водночас у рамках своїх можливостей тренери й спортсмени приклали певні зусилля щодо розвитку стрибків у воду.

У 1935 р. при спортивному клубі “Чернік” створена команда з водного поло. Однак це була виняткова ситуація, пов’язана з відсутністю кваліфікованих тренерів, що унеможливило ширший розвиток цього виду водного спорту серед української молоді.

Звіт діяльності тернопільського “Сокола” за 1938 р., представлений на загальному зібранні його членів 15 січня 1939 року, засвідчує, що організація “Сокола” в цьому місті організувала два заходи з плавання – 16 червня і 9 липня 1938 р., а 24 липня тернопільський “Сокіл” став організатором обласних змагань із плавання, в яких узяли участь “Соколи” з гнізд Тернополя, Терєбовлі, Збаража (табл.4). Поряд із цим представники тернопільського гнізда “Сокола” брали участь у змаганнях із плавання 9 вересня в рамках I Місцевих змагань із плавання у Львові, в яких посіли одне перше, три другі й одне третє місце.

Таблиця 4

Результати змагань із плавання на IV Місцевих Сокільських спортивних змаганнях (Львів, 9.09.1938 р.)

Конкуренція	Учасник	Результат, хв, с	Спортивний клуб
Чоловіки			
100 м, вільний стиль (21 стартуючий)	О.Припхан	1.25,8	“Сокіл” Станіславів
100 м, брас	А.Мельник	1.52,6	“Сокіл” IV Львів
100 м, батерфляй	О.Припхан	2.06,8	“Сокіл” Станіславів
400 м, вільний стиль	О.Припхан	8.51,2	“Сокіл” Станіславів
200 м, вільний стиль	О.Припхан	3.49,8	“Сокіл” Станіславів
4 x 50 м, вільний стиль		2.29,4	Львів
Жінки			
50 м, вільний стиль	О.Дуткевич	1.04,7	“Сокіл-Батько”
50 м, брас	О.Дуткевич	1.07,8	“Сокіл-Батько”
50 м, батерфляй	О.Чубатий	1.12,1	“Сокіл” Тернопіль
100 м, вільний стиль	О.Чубатий	2.39,9	“Сокіл” Тернопіль
комб. естаф. 4 x 50 м		3.55,4	“Сокіл” Тернопіль

Джерело: *Rekord zmaganiw na IV krajowych sokilskich sportowych zmaganiach // Zmah. – 1938. – №34. – S.3.*

Висновки

1. Оцінюючи розвиток плавання серед української молоді Галичини за часів II Речі Посполитої, треба підкреслити, що секції з плавання діяли в таких спортивних клубах, як: львівський Карпатський лещетарський клуб, “Плаї”, USSK, перемишльський “Беркут”, заліщицький “Дністер”, а також у гніздах “Сокола” в Станіславові, Стрию й Тернополі.

2. Спортивні результати провідних спортсменів-українців знаходилися на рівні європейських досягнень у плаванні початку XX століття.

1. Глазирін І.Д. Плавання / І.Д.Глазирін. – К. : Кондор, 2006. – 502 с.
2. Платонов В.Н. Сильнейшие пловцы мира / В.Н.Платонов, С.Л.Фесенко. – М. : ФиС, 1990.– 302 с.
3. Спорт. Большая иллюстрированная энциклопедия / под ред. В.И.Линдер. – М. : АСТ Астрель, 2003. – 371 с.

УДК 796.011: 393.85

ББК 75.8

Тарас Маланюк

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ШКОЛАХ ГАЛИЧИНИ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розкриваються актуальні питання туристсько-краєзнавчої діяльності в школах Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття. Відображена роль молодіжної організації “Пласт” у гармонійному розвитку школяра.

Ключові слова: туристсько-краєзнавча діяльність, туризм, краєзнавство, виховання.

The article highlights the actual questions of the tourism and country studying activities of school Galychyna oh the end of 19 – the beginning of 20 century. The reflection of the role of the youth organization Plast in the wide development of youth people.

Key words: tourism – country studying, tourism, regional, education.

Постановка проблеми та результати останніх досліджень. Невід’ємною частиною виховного процесу в школі є туристсько-краєзнавча діяльність, яка є ефективним засобом виховання та гармонійного розвитку школяра.

Разом із цим виховання особистості учня має ґрунтуватися на вселюдських цінностях, якостях, які притаманні громадянам усіх цивілізованих держав. Для цього в організації виховної роботи важливо виходити з того, що національна культура є спільним надбанням і багатством, яскравою формою прояву суті народу в мистецтві, традиціях, обрядах, звичаях, трудовій діяльності, побуті [15].

Проблемам виховання школярів у Галичині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. засобами мандрівництва присвятили свої наукові дослідження Т.Завгородня [2; 3], І.Стражникова [2; 3], Я.Луцький [7]. Питанням розвитку географічного краєзнавства присвячені дослідження М.Костриці [4], О.Корнеєва [5].

Отже, базуючись на розробках науковців, пропонуємо наше бачення впливу туристсько-краєзнавчої діяльності на формування особистості школяра.

Мета роботи – дати характеристику розвитку туристсько-краєзнавчої діяльності в школах Галичини в кінці ХІХ – на початку ХХ століття, спрямовану на виховання та гармонійний розвиток школяра.

Методи дослідження – теоретичний аналіз, вивчення архівних документів.

Результати дослідження. Визначним краєзнавцем, дослідником Галичини кінця ХІХ ст. був І.Франко. Крім того, він багато мандрував. Організовував подорожі,